

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1955

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν συνήλθεν εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς Ἐθνικῆς ἐπετείου τῆς 25ης Μαρτίου 1821 καὶ ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς.

Εἰς τὴν συνεδρίαν παρέστησαν ἡ Α. Β. Υ. ὁ πρῆγκιψ Γεώργιος, ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Σπυρίδων, ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Παν. Κανελόπουλος, ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Γεροκωστόπουλος, ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ Πρόεδρος τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους, ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, οἱ Πρυτάνεις: τοῦ Ἐθν. Πανεπ. Ἀθηνῶν, τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου καὶ τῆς Ἀνωτάτης Ἐμπορικῆς Σχολῆς, ἀντιστράτηγοι, ἀντιναύαρχοι καὶ ἄλλοι ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ ἀνώτατοι Διοικητικοὶ καὶ Δικαστικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἄλλοι προσκεκλημένοι.

Ὁ Πρόεδρος κηρύσσει τὴν ἑναρξιν τῆς συνεδριάσεως εἰσηγήθη περὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἐθνικῆς ἡμέρας, ὡς κατωτέρω, εἶτα δ' ἔδωκε τὸν λόγον εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν κ. **Ἰωάννην Καλιτσουνάκη**, ὅστις παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὡμίλησεν ἔχων ὡς θέμα: «*Ὁράων τοῦ 1821 καὶ αἱ προῶται ὑπὲρ αὐτοῦ φιλελληνικαὶ ἐκδηλώσεις*».

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

ΥΨΗΛΟΤΑΤΕ, ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΕ,
ΚΥΡΙΑ ΠΡΟΕΔΡΕ, ΚΥΡΙΑΙ ΚΑΙ ΚΥΡΙΟΙ,

Ἐορτάζομεν σήμερον ὡς χριστιανοὶ τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεομήτορος καὶ ὡς Ἕλληνες τὴν ἐπέτειον τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Ἡ Ἀκαδημία ἰδιαιτέρως πανηγυρίζει καὶ τὴν ἐπέτειον τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς.

Ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼν τοῦ 1821 δικαίως ἐχαρακτηρίσθη ὡς θαῦμα.

Ἦτο δὲ πράγματι θαῦμα ὅτι μίᾳ δράξ ἀνδρῶν ἀνεπαρκῶς ὡπλισμένων ἀνέλαβεν ἀγῶνα ἐναντίον μιᾶς αὐτοκρατορίας. Ἦτο ἐπίσης θαῦμα, ὅτι παρὰ τὰς διχονοίας καὶ ἔριδας τῶν Ἑγετῶν τοῦ ἀγῶνος ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη, κατόπιν πολυετοῦς πάλης καὶ μεγάλων θυσιῶν ὀλοκλήρου τοῦ Ἔθνους, ἔφερε τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἓν μικρὸν τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ μικρὰ ἀλλ' ἐλευθέρα γενομένη Ἑλλάς βοηθουμένη ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουναβέως, μέχρι τῶν Ἰονίων νήσων, μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἠδυνήθη νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ ἄλλα σπουδαῖα τμήματα τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος καὶ ἀποτελεῖ σήμερον κράτος τὸ ὅποιον, ὡς βλέπομεν, ὑπολογίζουσι οἱ ἰσχυροὶ τῆς Γῆς. Ἄλλ' ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους δὲν ἔληξεν ἀκόμη τελείως.

Ἡ Ἑλλάς χάριν τῆς εἰρήνης ἐθυσίασεν ἓν μέγα καὶ πλούσιον τμήμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὅποιον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων κατώκει Ἑλληνικὴν χώραν. Μετὰ τὴν Ἑλληνοτουρκικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, δὲν ἔχομεν πλέον διαφορὰς μετὰ τὸ Τουρκικὸν Ἔθνος, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐχώριζον ἡμᾶς ἐπὶ τόσους αἰῶνας ποταμοὶ δακρῶν καὶ αἷματος.

Ἐπάρχουν ὅμως δύο τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ ὅποια δὲν δυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν. Ἐννοῶ τὴν Βόρειον Ἠπειρον καὶ τὴν Κύπρον. Οὐδεὶς ἄνθρωπος καλῆς πίστεως καὶ δίκαιος δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι ἡ Κύπρος εἶναι νῆσος Ἑλληνική. Οἱ πολλοὶ κατακτηταὶ αὐτῆς καὶ τόσων ἄλλων Ἑλληνικῶν χωρῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀλλάξουν οὔτε τὸ φρόνημα, οὔτε τὸν πολιτισμὸν, οὔτε τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν τῶν Κυπρίων.

Ἡ Ἑλλάς δὲν προσφεύγει εἰς βίαια μέσα. Τὸ δίκαιον βοᾷ ὑπὲρ αὐτῆς. Τὸ δίκαιον τοῦτο αἰσθάνεται ὀλόκληρον τὸ Ἔθνος. Πρέπει ὅμως τὸ δίκαιον τῆς Ἑλλάδος νὰ γνωσθῇ εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου.

Ἡ Ἀκαδημία μὲ ἀγωνίαν παρακολουθεῖ τὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου καὶ ἴσταται ὀλοψύχως παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀγωνιστῶν αὐτῆς.

Προεκηρύξαμεν βραβεῖον δραχμῶν 50.000 πρὸς συγγραφὴν γενικῆς ἱστορίας τῆς νήσου Κύπρου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον, ἐπὶ τῇ βάσει πηγῶν καὶ βοηθημάτων καὶ μετὰ περιλήψεως εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου. Τὸ βραβευθησόμενον ἔργον θὰ δημοσιευθῇ δαπάναις τῆς Ἀκαδημίας.

Προεκηρύξαμεν ἐπίσης βραβεῖον τοῦ Συνδέσμου Ἑλληνίδων Ἐπι-

στημόνων δραχμῶν 5.000 πρὸς βράβεισιν τῆς καλλιτέρας ἀνεκδότου μελέτης ἱστορικῆς ἢ ἀρχαιολογικῆς ἢ λαογραφικῆς ἢ φιλολογικῆς κλπ., ἀναφερομένης εἰς τὴν νῆσον Κύπρον.

Τὸν παρελθόντα Αὐγούστον ἀπεστείλαμεν ψηφίσματα διαμαρτυρίας πρὸς τὰς ξένας Ἀκαδημίας ἕνεκα τῆς συνεχίσεως τῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου ὑπὸ ξένης δυνάμεως παρὰ πᾶν ἀνθρώπινον δίκαιον.

Ἡ Κύπρος ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐλπίζομεν ὅλοι ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια θὰ ἐπιφυλάσῃ εἰς τὴν ἡμετέραν γενεάν νὰ ἴδῃ καὶ τοῦτο τὸ Ἐθνικὸν γεγονός πληρούμενον καὶ τὴν μεγίστην τῶν Ἑλληνικῶν νήσων ἠνωμένην εἰς τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Πατρίδα.

Κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἰωάννης Καλιτσουνάκης θὰ ὀμιλήσῃ κατὰ τὴν σημερινὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ Ἐθνικῇ Ἑορτῇ με θέμα: «*Ὁ Ἀγὼν τοῦ 21 καὶ αἱ πρῶται φιλελληνικαὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκδηλώσεις*».

Προτοῦ δοθῆ ὁ λόγος εἰς τὸν κ. συνάδελφον ἔχω νὰ ἀνακοινώσω τὴν ἀπονομὴν βραβεῖου δέκα χιλιάδων (10.000) δραχμῶν τοῦ Συλλόγου τῶν Ὑπαλλήλων τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, ἀπονεμομένου κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει εἰκοσιπενταετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς. Τὸ βραβεῖον προορίζεται διὰ τὴν καλυτέραν ἀνεκδοτὸν μελέτην τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ πρότασιν τῆς Α' τάξεως καὶ ἀπόφασιν τῆς Ὀλομελείας τὸ βραβεῖον ἀπονέμεται εἰς τὴν ὑπὸ τὸν στίχον τῶν Ψαλμῶν «*Τοῦ ἰλαρῶναι πρόσωπον ἐν ἔλαιῳ καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει*» ὑποβληθεῖσαν μελέτην. Ἀποσφραγισθέντος τοῦ ὑποβληθέντος κεκλεισμένου φακέλου ἐγνώσθη ὅτι συγγραφεὺς τῆς βραβευθείσης μελέτης εἶναι ὁ κ. Ἀριστείδης Κλήμης, ἀναπληρωτῆς τμηματάρχης τῶν μελετῶν τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς.

Ο ΑΓΩΝ ΤΟΥ 21
ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΥΠΕΡ ΑΥΤΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

Τῇ 29 Μαΐου 1453 ἔπιπτεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ ἐφονεύετο ἐκεῖ μαχόμενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος. Ἡ ἄμυνα τῆς Πόλεως ὑπῆρξε γενναιοτάτη· μετὰ τῆς πτώσεως αὐτῆς κατέρρευε καὶ τὸ Βυζαντινὸν Κράτος καὶ ὑπεδουλώνετο τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ἄς ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρω ἀμέσως ἐν ἀρχῇ ὅτι ἀπὸ ἐνὸς ἔτους ἐξεδόθη ἐν σπουδαῖον σύγγραμμα διὰ τὸν Μεχμέτ τὸν Πορθητὴν, τὸ ὁποῖον διαφωτίζει παραπολλὰ πράγματα διὰ τὸ μέγα καὶ τραγικὸν αὐτὸ γεγονός τῆς ἱστορίας μας καὶ τῆς παγκοσμίου δύναται τις νὰ εἶπῃ Ἱστορίας¹.

Δὲν εἶναι τῆς παρουσίας ὥρας αἱ λεπτομέρειαι αἱ ὁποῖαι τῶρα μόλις ἐγνώσθησαν ἀπὸ τὴν ἔρευναν τοῦ συγγραφέως. Ἄς λεχθῇ μόνον ὅτι ἡ μητηρ τοῦ Πορθητοῦ εἶναι ἀγνώστου καταγωγῆς, ἡ μητριὰ του δέ, ἡ κυρὰ Μάρω, ἦτο Χριστιανὴ καὶ κατώρθωσε νὰ μείνῃ καὶ ἀποθάνῃ Χριστιανὴ εἰς μοναστήριον πλησίον τῆς Στρουμίτζης. Ἡ μητριὰ του αὕτη ἦτο φαίνεται ὁ διπλωματικὸς τοῦ σύμβουλος, καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐπηρέασε τὴν πολιτικὴν του ἀπέναντι τῶν Χριστιανῶν εἰς τὸ ζήτημα τῶν προνομίων. Ὑπολογίζεται ὅτι οὐχὶ ὀλιγώτεροι τῶν 800.000 χριστιανῶν ἐχάθησαν εἰς τοὺς πολέμους του. Ἦτο θηριώδης ψυχὴ καὶ ἐφιλοδόξει νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον. Ὄταν ἐκυρίευσεν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο 23 μόλις ἔτων! Ἐνεκα τοῦ ἀνωμάλου καὶ πολυταράχου βίου του δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ τὸ 49^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του.

¹ FRANZ BABINGER, Mehmed der Eroberer und seine Zeit. München 1953.

Οὐχί ὀλιγώτερα τῶν 370 περίπου ἐτῶν ἐχρειάσθησαν διὰ νὰ συν-
 ἔλθῃ τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ ἀναλάβῃ τὰς ἀπαιτουμένας δυνάμεις διὰ νὰ
 πλήξῃ ἀποτελεσματικῶς τὸν ξένον δυνάστην, ὅστις εἶχε μὲν ἐν τῷ μεταξὺ
 τούτῳ γιγαντιωθῆ καὶ εἶχεν ἐμπνεύσει τοιοῦτον τρόπον εἰς τὴν Δυτικὴν
 Εὐρώπην, ὥστε οἱ λαοὶ τῆς νὰ ἀναφέρουν εἰς τὰς προσευχὰς τῶν καὶ πα-
 ράκλησιν εἰς τὸν Θεὸν νὰ τοὺς διαφυλάττῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ εἶ-
 χον ὅμως πλέον ἀρχίσει νὰ φαίνωνται καταφανῶς τὰ σημεῖα τῆς διαβρώ-
 σεως καὶ ἀσθενείας καὶ τῆς ἐπικειμένης παρακμῆς.

Εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὀφείλεται ἀπαραγράπτως ἡ τιμὴ ὅτι πρῶτον
 ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων ἐθνῶν κατεξανέστη κατὰ τοῦ τυράννου, διέλυσε
 ἀνιέρους, λεγομένας ὅμως Ἱεράς, συμμαχίας καὶ ἀνέκτησε τὴν ἰδίαν ἐλευ-
 θερίαν, ἀφοῦ προσέφερον εἰς τὸν βωμόν τῆς τὸ πᾶν.

Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε βαθύτατα τὸ συναίσθημα ἐγκεχαραγμένον εἰς
 τὴν ψυχὴν του, ὅτι ἦσαν ἐλληνικαὶ ὄλαι ἐκεῖναι αἱ χῶραι, αἱ ὁποῖαι τότε
 ἤρπασαν τὰ ὄπλα πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ σωτηρίαν. Ἦδη ἀπὸ τῶν χρόνων
 τῆς Ἀλώσεως εἶχεν ἀνυψώσει εἰς ἔμβλημα τὸ δίστιχον :

*Ἐγὼ ἴμαι κεῖνο τὸ πουλλὶ πὸν στὴ φωτιὰ ζυγῶνω
 καίομαι, στάχτη γίνομαι, καὶ πάλιν ξανσιῶνω.*

Καὶ ἤδη κατ' αὐτοὺς ἀμέσως τοὺς μετὰ τὴν Ἀλωσιν χρόνους ἤρχισαν
 νὰ σχηματίζωνται καὶ νὰ ᾄδωνται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν τὰ θαυμάσια δη-
 μοτικά μας ᾄσματα. Αὐτὰ μετεβάλλοντο συχνὰ ἀναλόγως τῶν περιστά-
 σεων καὶ τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος τὰ ἐτραγουδοῦσε, ἀλλὰ πάντοτε ἐξέφραζαν
 τὸν πόνον τῆς σκλαβιάς καὶ τῶν βασάνων τὴν πίκραν καὶ ἐγκωμίαζαν
 τὴν χαρὰν τῆς ἐλευθερίας. Τὴν χαρὰν αὐτήν, τὸ μέγεθος τῆς ὁποίας
 ἠδυνήθημεν καὶ ἡμεῖς οἱ σήμερον ζῶντες νὰ ἀντιληφθῶμεν, ὅταν εἶδομεν
 φεύγοντας προτροπάδην ὑπερηφάνους δῆθεν κατακτητὰς καὶ ἀπροόπτους
 ἐπιδρομεῖς καὶ ὑποδουλωτὰς τῆς Πατρίδος.

Πολλὰ εἶναι τὰ αἷτια, τὰ τε ἐξωτερικὰ καὶ τὰ ἐσωτερικὰ, τὰ ὁποῖα
 συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐκραγῇ ὁ πολυετῆς ἐκεῖνος καὶ ἀπελπιστικὸς ἀγὼν
 τοῦ 21.

Ὅχι ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔκρηξίν του καὶ ἡ ἐσωτερικὴ
 ἀθλιότης καὶ ἀτασθαλία τοῦ κυριάρχου Κράτους ἐν τῇ διοικήσει.

Ὁ ταλαίπωρος καὶ πτωχὸς ραγιᾶς ἐλάχιστα δικαιώματα εἶχεν, ἔχων
 δὲ δικαστικὴν τινα ὑπόθεσιν νὰ διεξαγάγῃ, ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων

ὅτι ἦτο καταδεδικασμένος. Ὁ πλούσιος ἠδύνατο νὰ τύχη προστασίας διὰ τῶν ἰδίων του χρημάτων καὶ τῆς ἐλαφρᾶς τῶν δυναστῶν συνειδήσεως. Ὁ οἰκογενειάρχης βλέπων τὸν οἶκόν του διὰ τῆς ἐργασίας του καὶ τῆς ἐπιμελείας του προαγόμενον καὶ ἀκμάζοντα, κατελαμβάνετο συχνὰ ὑπὸ ἀνησυχίας καὶ μερίμνης ὅτι ἠδύνατο τοῦτο νὰ κεντρίσῃ τὴν ὄρεξιν τοῦ πρώτου τυχόντος ἰσχυροῦ ἀγα. Ἐτρεμε πρὸ τῆς ἰδέας ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ πέμπτον υἱόν, ὁ ὁποῖος ἀνήκεν εἰς τὸν Σουλτᾶνον καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Γιανιτσάρων. Αὐτὸς ἦτο ὁ φοβερῶτατος τοῦ αἵματος φόρος, ὁ ὁποῖος ἴσχυεν ἀπὸ τοῦ 1650. Ἐνός ἱστορικὸς παρατηρεῖ ὅτι: «μυχίαν συγκίνησιν πρέπει νὰ αἰσθανθῇ τις μανθάνων, ὅτι ἑλληνίδες μητέρες ἐφόνευσαν τὰ ἴδια τέκνα πρὸ τῶν τουρκικῶν στρατολογικῶν ὀρδῶν, ἵνα μὴ ἴδωσιν αὐτὰ ἀλλαξοπιστοῦντα καὶ καταισχύνοντα τὴν πατρίδα των»¹.

Σήμερον ὁ ἄνθρωπος ὁ ζῶν εἰς μίαν πολιτισμένην χώραν ἀπολαύει ἀνέτως καὶ ἀμερίμνως τῆς ἐλευθερίας τῶν κινήσεών του, τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἰδίου οἴκου καὶ τῶν ἰδίων τέρψεων καὶ διασκεδάσεων. Δυσκολεύεται πολλὰκις νὰ ἐννοήσῃ τὴν κατάστασιν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔζησεν ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας ὄλας ἢ Ἑλληνικὴ Ψυχὴ.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐξέγερσις ἤλπιζε πάντοτε καὶ εἰς τὴν βοήθειαν τῶν ξένων. Καὶ εἰς τοῦτο ἤλπιζον καὶ δύο μεγάλοι τοῦ ἀγῶνος ἄνδρες. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς.

Εἰς τὴν ἀπὸ 24 Φεβρουαρίου 1821 προκήρυξιν του ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης διεκήρυττεν: «Οἱ φωτισμένοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐνασχολοῦνται εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰδίας εὐδαιμονίας, καὶ πλήρεις εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς τῶν προπατόρων μας εὐεργεσίας, ἐπιθυμοῦσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος». Ἴσως ἐννοοῦσε διὰ τούτων τὴν Ρωσσίαν μόνον, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ συμπεριελάμβανε καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, τοὺς ὁποίους ἄλλως τε ἐγνώριζε. Καὶ ἐξακολουθεῖ ἢ προκήρυξις τοῦ Ὑψηλάντου: «Ἡμεῖς, φημισμένοι ἄξιοι τῆς προπατορικῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ παρόντος αἵωνος εἴμεθα εὐέλπεις (sic! γράφει μάλιστα ἔβελπεις) νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὑπεράσπισιν αὐτῶν καὶ βοήθειαν. Πολλοὶ ἐκ τούτων, φιλελεύθεροι, θέλουσι ἔλθει διὰ νὰ ἀνταγωνισθῶσι μὲ ἡμᾶς».

¹ K. MENDELSSOHN - BARTHOLDY, *Gesch. Griechenlands* κτλ. Τόμ. Α' (Λειψία 1870) σελ. 10 «Tief ergreifen muss es jeden fühlenden Menschen, wenn er hört, wie griechische Mütter ihre eigenen Kinder im Angesicht der türkischen Rekrutenbehörden erdolcht haben, um nicht erleben zu müssen, dass die Frucht ihres Leibes das Vaterland schände». (Ἰδὲ Ἑλλ. μετὰφρ. Ἀγγέλου Βλάχου, Ἀθ. 1873, Τόμ. Α', σελ. 12).

Ὁ Ὑψηλάντης εἶχε θάρρος καὶ ἠλπίζεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν· «τὰ ἑλληνικά πλοῖα» λέγει «τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ εἰρήνης ἤξευρον νὰ ἐμπορεύωνται καὶ νὰ πολεμῶσι, θέλουσι σπεῖρει εἰς ὄλους τοὺς λιμένας τοῦ τυράννου μὲ τὸ πῦρ καὶ τὴν μάχαιραν, τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον». Ὁ Ὑψηλάντης ἤξερε τί ἔλεγε διὰ τὸ ναυτικόν.

Τῷ 1816 τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἠρίθμει ἑξακόσια περίπου πλοῖα καὶ δεκαεπτὰ χιλιάδας ναύτας, ναύτας ἠσκημένους εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν πειρατῶν. Εἰς τοὺς μεγάλους λιμένας τῆς Μεσογείου ὑπήρχον παραπολλοὶ πλούσιοι ἑλληνικοὶ ἐμπορικοὶ οἴκοι. Ἡ νέα τροπὴ τὴν ὁποῖαν πολλαὶ περιστάσεις ἔδωκαν εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου, συνετέλεσεν ὥστε οὐχὶ ὀλίγοι ἑλληνικοὶ οἴκοι νὰ γίνουν ὑπέρπλουτοι εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα. Ὁ Κοραῆς λέγει (πρβλ. παρὰ Θερεῖ, 1, 348) ὅτι πρῶτην τότε φορὰν ἠκούσθη τοῦ ἑκατομμυριούχου τὸ ὄνομα εἰς ἕνα λαόν, ὅστις ἦτο συνηθισμένος νὰ νομίζῃ εὐτυχεῖς καὶ εὐδαίμονας τοὺς ὀλίγους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι εἶχον κεφάλαιον ἑκατὸν πουγγίων. Οἱ νεόπλουτοι πάλιν αὐτοί, ἐνόησαν ἐνωρίς, ὅτι ἂν ἡ τύχη ἠνόνησεν αὐτοὺς — τυφλοῖς ὄμμασι — εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ γίνουν ὑπέρπλουτοι, ἐχρειάζοντο ὅμως τῶρα αὐτοὶ ὀξυδερκεῖς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ διατηρήσωσι καὶ πολλαπλασιάσωσι τὰ δῶρα ἐκείνης.

Δεύτερος ἐπιφανὴς Ἕλληνας ὅστις ἠλπίζε καὶ εἰς ξένην ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν ἦτο ὁ μνημονευθεὶς Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Συνιστῶν ὁ γέρον πλέον Κοραῆς εἰς τοὺς εἰς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης διεσκορπισμένους Ἕλληνας νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν τῆς ἀγωνιζομένης Πατρίδος ἔγραφε (Λυκ. κατ. Λεωκρ., πρόλογ. σελ. ε΄): «Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα βοήθεια γίνεται βέβαια κατὰ πολλοὺς καὶ παντοίους τρόπους· ἀλλὰ τότε μάλιστα ἰσχύει, τότε μάλιστα γίνεται κατὰ τὸ νόμα τῆς βοήθεια, ὅταν οἱ βοηθοῦντες τρέχωσι ἄλλοι ἀλλαχόθεν προθυμούμενοι νὰ εὐρεθῶσι παρόντες εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς κινδυνευούσης πατρίδος». Πικρῶς δὲ παραπονούμενος ὅτι οἱ ξένοι ἐπέκρινον τὴν ἀπουσίαν ἀπὸ τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα πολλῶν καλῶς ἀναθραμμένων Γραικῶν, οἱ ὅποιοι «ρητορεύουν περὶ ἔρωτος πατρίδος διατρίβοντες εἰς ξένην γῆν» ἐπάγεται τὰ ἐξῆς: «τὸ ἀνοιγμένον σήμερον εἰς τὴν πατρίδα μας στάδιον εἶναι τόσο λαμπρόν, ὥστε ἐκίνησε καὶ πολλοὺς ξένους εἰς ἔρωτα νὰ τὸ τρέξωσι. Βοηθοῦντες τοὺς ἀπογόνους τῶν Ἑλλήνων, ἠθέλησαν καὶ αὐτοὶ νὰ δεῖξωσι τὴν ὁποῖαν χρεωστοῦν εἰς τοὺς προγόνους εὐγνωμοσύνην, δι' ὅσα καλὰ ἀπολαύουν σήμερον ἀπὸ τὰς ἀπ' ἐκείνους πρώτους διδαχθείσας ἐπιστήμας καὶ τέχνας. Τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς νέους τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι συναγωνίζονται ὡς μὲ

συνεργούς, τούς ξένους, οὐδ' ὑποφέρουν νὰ τούς βλέπωσι (έννοεῖται τούς ξένους) τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας αὐτουργούς».

Πρέπει νὰ λεχθῆ ἔδῳ ὅτι ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως μέχρι τῆς ὀριστικῆς τοῦ 21 μεγάλης ἐξεγέρσεως πλῆθος μικρῶν ἢ μεγαλυτέρων ἐξεγέρσεων ἢ ἀντιστάσεων ἔλαβε χώραν, αἵτινες ὅμως κατεπνίγοντο ἐν τῷ αἵματι ἀνηλεῶς καὶ ἀδυσωπήτως, ἀλλὰ διὰ νὰ γεννηθῆ πάλιν νέα ἀντίστασις καὶ νέον κίνημα ἐκ τοῦ χυθέντος αἵματος. Ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς ἐδέοντο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπὲρ φανταστικῶν «πιστῶν καὶ ὀρθοδόξων βασιλέων» αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, εἰς τούς ὁποίους ἠῤῥχοντο «νίκας κατὰ βαρβάρων» νὰ δωρῆται ὁ Θεός. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι μετετρέποντο εἰς πολεμικὰ ἐγερτήρια, διὰ νὰ ποτίζεται καὶ συντηρῆται τὸ δένδρον τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας. Καὶ αἱ ἐξεγέρσεις αὗται ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ 18^{ου} αἰῶνος λαμβάνουσι τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε γερμανὸς ποιητῆς τοῦ αἰῶνος ἐκείνου ὁ Φριδερίκος Χέλδερλιν (Hölderlin) νὰ λάβῃ ἀφορμὴν διὰ πεζὴν λυρικήν ποίησιν εἰς τὸν Ἑπερίωνά του¹.

Ὁ γάλλος ἀκαδημαϊκὸς καὶ πρεσβευτῆς Choiseul Gouffier, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὴν Ἑλλάδα τῷ 1776, ἤμισυν περίπου αἰῶνα πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ ἐδημοσίευσεν τῷ 1782 ἐπιβλητικὸν καὶ περίφημον γινόμενον βιβλίον «Γραφικὸν ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα» (Voyage pittoresque de la Grèce), παρατηρεῖ ἐκεῖ τὰ ἐπόμενα ἀξιοσημεῖωτα : «Καὶ ποῖον ἔθνος ἐξεδήλωσε περισσότερον ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν τὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπην του διὰ σφοδροτέρου καὶ διαρκεστέρου μίσους κατὰ τῶν ἀφαιρεσάντων ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην τυράννων ; Καὶ εἶναι μικρὸν πρᾶγμα νὰ ἀποτροπιάζεται κανεὶς τούς νικητὰς μετὰ τέσσερας ὄλους αἰῶνας εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ὡς καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ; εἶναι μικρὸν πρᾶγμα νὰ ἐπαναστατήσῃ ἀπειράκις καὶ νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμον διὰ νέαν ἐξέγερσιν ; » Διότι καὶ αὕτη ἡ ἄμεσος εἰσαγωγή εἰς τὸν μεγάλον ἀγῶνα τοῦ 21

¹ Hyperion oder der Eremit in Griechenland (Στουτγάρδη, 2 τόμοι 1797·1799). Ὁ HÖLDERLIN θεωρητικῶς δέχεται τὰς ἀρχὰς τῆς Σχολῆς τοῦ Σχλέγκελ καὶ τῆς κατὰ φύσιν φιλοσοφίας, ἥτοι «τὴν συνένωσιν καὶ συνδιαλλαγὴν τῆς ἐπιστήμης μετὰ τῆς ζωῆς, τῆς τέχνης καὶ τῆς καλαισθησίας μετὰ τῆς μεγαλοφυΐας, τῆς καρδίας μετὰ τῆς διανοίας, τοῦ πραγματικοῦ μετὰ τοῦ ἰδεώδους, τοῦ διεσκευασμένου μετὰ τῆς φύσεως». Τὸ ἰδιάζον μόνον αὐτοῦ εἶναι ὅτι δὲν ἀνατρέχει, ὡς οἱ λοιποὶ ρωμαντικοί, εἰς τὸν ἀρχαιότερον βίον τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ ἐν ἰδεώδει ἐντάσει καταφεύγει εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνισμόν, εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὅπως δι' αὐτοῦ συντελέσῃ τὴν ἀνωτέρω συνδιαλλαγὴν.

δι' επαναστατικῆς συνωμοσίας πρωτοφανοῦς ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶναι τι βεβαίως ἐκπληκτικὸν καὶ ἀξιοθαύμαστον.

Ἐξέθηκα ἤδη ὅτι καὶ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κοραῆς ἐβάσιζον πολλὰς ἐλπίδας καὶ εἰς τοὺς ξένους. Ζῶντες ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ ἠδύναντο νὰ γνωρίζωσι τὰ πράγματα καὶ νὰ προσδοκῶσι τοιαύτην πολύτιμον βοήθειαν. Οἱ ἐνθουσιῶδεις αὐτοὶ ξένοι οἱ ὅποιοι ἀθροοὶ ἀνεφάνησαν εἰς τὰς μάλιστα πεπολιτισμένας χώρας ὑποστηρικταὶ καὶ πρόμαχοι τῆς τοιαύτης κινήσεως εἶναι ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἐφηρμόσθη ὁ ὅρος **φιλέλληνην**. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐγκατέλειψαν πατρίδα καὶ οἰκογενειακὴν ἑστίαν, συγγενεῖς καὶ φίλους, καὶ ἔσπευσαν νὰ πολεμήσουν ὑπὲρ ἑνὸς ξένου λαοῦ, τὸν ὅποιον μόνον ἀπὸ τὰ σχολεῖά των ἐγνώριζον, καὶ τοῦ ὁποίου τὰς ἀρετὰς εἶχον διδαχθῆ νὰ θαυμάζουν, τοῦλάχιστον ὅσας ἔπρεπε νὰ θαυμάζουν. Διότι βέβαια ὅσον ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς εἰς τὰς μεγάλας καὶ κυρίας αὐτοῦ ἐκφάνσεις διέσπειρεν ἐπὶ τριακόσια σχεδὸν συναπτὰ ἔτη τὸ φῶς τῆς σοφίας, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης εἰς τὸν κόσμον, καὶ τὸ φῶς αὐτὸ παραμένει ἀκόμη ἀνέσπερον καὶ θὰ λάμπη ἐφ' ὅσον καὶ ὁ κόσμος ὑπάρχει, τόσον δὲν εἴμεθα οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ὑποχρεωμένοι νὰ θαυμάζωμεν ἢ νὰ μιμούμεθα πολλὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι ἐν εἰρήνῃ τε καὶ μάλιστα ἐν πολέμῳ.

Διὰ τοῦ φιλελληνισμοῦ λοιπὸν ὅστις κυρίως ηὔξήθη καὶ διὰ τῆς προσλήψεως εἰς τὴν ἔννοιάν του καὶ κάποιας θρησκευτικῆς χροιάς, διότι ἐθεωρήθη ὡς ἀγὼν ὑπὲρ τοῦ σταυροῦ, διὰ τοῦ φιλελληνισμοῦ λοιπὸν ἔγινεν ὁ ἑλληνικὸς Ἄγὼν τοῦ 21 πανευρωπαϊκὴ κίνησις καὶ ὑπόθεσις, ἀπέβη δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν ξένου ἱστορικοῦ «ἡ θρησκεία τῶν νέων καὶ τῶν γερόντων». Αἱ μεγάλαι πολιτικαὶ κινήσεις κατὰ τὴν τελευταίαν καὶ κατὰ τὴν τρέχουσαν ἑκατονταετηρίδα προσελάμβανον καὶ προσλαμβάνουσι καὶ τινα θρησκευτικὴν ἢ ἀντιθρησκευτικὴν χροιάν. Ἐχομεν νωπὰ παραδείγματα τοιαύτης τινὸς κινήσεως καὶ εἰς τὴν γενικωτέραν ἱστορίαν, τῆς ὁποίας ἐγενόμεθα ἢ καὶ παριστάμεθα καὶ σήμερον ἀκόμη μάρτυρες.

Ἡ φιλελληνικὴ κίνησις ἤρχισεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Βαυαρίᾳ καὶ ἐξηπλώθη ἔπειτα καὶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐράσμου καὶ τοῦ Reuchlin, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Γραμματικῆς τοῦ Μελάγχθονος (1518) καὶ τῆς Τουρκογραφικῆς τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου (1584), ἡ Ἑλληνικὴ ὑπόθεσις ἢ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα ὑφίστατο ἐν Εὐρώπῃ. Καὶ εἶναι τραγικὸν ὅτι ἡ λύσις τοῦ ζητήματος ἐπῆλθε μόνον μετὰ τόσον μακρὸν καὶ ὀδυνηρὸν χρόνον, ὥστε νὰ δύναται

νά λεχθῆ ὅτι πλὴν τοῦ Ἑβραϊκοῦ οὐδεὶς ἄλλος λαὸς παρέμεινε τόσα ἔτη ὑπὸ δουλείαν.

Ἄλλὰ ὁ ἔκραγεις ἀγὼν δὲν εἶχε μόνον φίλους ἀλλὰ εἶχε καὶ πολλοὺς ἐχθροὺς, ἐχθροὺς δὲ μὲ μεγίστην ἐπιρροήν. Μᾶς εἶναι τόσον γνωστὸς ὁ αὐστριακὸς Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν von Metternich, ὁ ἀρχηγὸς τῶν «ἀντιδραστικῶν» καὶ τῶν ὀπαδῶν τῆς πολιτικῆς τῆς καταπολεμήσεως πάσης ἐξεγέρσεως. Ὁ διάσημος γερμανὸς ἱστοριογράφος Treitschke λέγει ὅτι διὰ τὸν Μέττερνιχ ἡ λέξις «ἐπανάστασις» ἐσήμαινε «τὴν πανῶλη, τὴν πυρκαϊάν, τὸ πυορροοῦν ἔλκος, τὸ ἠφαίστειον, τὰ ὅποια μολύνουν, κατατρῶγουν, διαβιβρώσκουν καὶ ὑπονομεύουν τὴν ἡσυχίαν καὶ τάξιν ἐν τῇ Εὐρώπῃ».

Ὁ πρίγκιψ φὸν Μέττερνιχ (ἐγένετ. 15 Μαΐου 1773 ἐν Koblenz καὶ ἀπέθ. 11 Ἰουνίου 1859 ἐν Βιέννῃ) ἀνήκεν ἀναντιρρήτως εἰς τοὺς δεξιωτάτους καὶ ἐπιφοβωτάτους διπλωμάτας τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας. Εἶναι μακροτάτη ἡ ἱστορία τῶν πράξεών του. Ἐπιθυμῶ μόνον νὰ ἀναφέρω δι' ὀλίγων λέξεων τὴν δρᾶσίν του κατὰ τοὺς χρόνους μόνον τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶχε λάβει τότε μέρος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀντιδραστικῆς τῆς πολιτικῆς εἰς τρία συνέδρια, εἰς τὸ Troppau τῷ 1820 (ἐν τῇ συνελεύσει τῶν Μοναρχῶν πρὸς διατήρησιν τοῦ καθεστώτος τοῦ 1815), εἰς τὸ Laibach τῷ 1821 (διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας ἐν Ἰταλίᾳ) καὶ εἰς τὴν Verona τῷ 1822 εἰς τὴν σύνοδον τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ὑποστηριζόμενος ὑπὸ ἐξεχόντων δημοσιογράφων εἶχε κατορθώσει νὰ ἐπιβληθῆ ἡ ἀρχή του, ἣτις ἦτο ἡ ἐξῆς: «Μόνοι οἱ ἡγεμόνες εἶναι οἱ δικαιούμενοι νὰ καθορίζωσι τὰς τύχας τῶν λαῶν των, καὶ οἱ ἡγεμόνες ὑπέχουν μόνον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών των». Ἐπεζῆται διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὴν καταπίεσιν πάσης ἐπαναστατικῆς κινήσεως τῶν λαῶν. Ἄλλ' ὅμως αἱ ἀπελευθερωτικαὶ τάσεις τῶν λαῶν κατέρριψαν εἰς τὰς περισσότερας περιπτώσεις κάθε ἐμπόδιον προσκροῦν εἰς τὸν σκοπὸν των, ὅπως συνέβη κυρίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Κάτω Χώραις. Διέκρινε λοιπὸν ἀμέσως ὁ Metternich τὸν κίνδυνον ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Δὲν ὑπῆρχεν οἶκτος δι' αὐτόν. Ἐγραφεν ὅτι «πέραν τῶν ἀνατολικῶν συνόρων μας (τῶν συνόρων τῆς Αὐστρίας) 300 ἢ 400 χιλιάδες κρεμασμένων ἢ στραγγαλισμένων, ἢ ἀνεσκολοπισμένων ἀνθρώπων δὲν σημαίνει καὶ τίποτα μεγάλο πρᾶγμα»¹. Ἄλλὰ ἐπειδὴ δὲν εὐωδοῦντο

¹ Πρβλ. CURT ERLER, *Der Philhellenismus in Deutschland 1821 - 1829* (Diss. 1906), σελ. 7: «Über unsere Ostgrenzen hinaus, zählen 3-400.000 Gehängte, Erwürgte, Gepfählte nicht viel». (πρβλ. *Bulle, Gesch. d. neuest. Zeit* τόμ. Α' 1815-85, σελ. 96).

πάντοτε τὰ πράγματα ὅπως ἤθελεν, αἱ τοιαῦται ἢ παρόμοιαι γνῶμαί του τοῦ προσεπόρισαν ἀργότερον νέον ὄνομα, ἀντὶ Metternich ἀπεκαλεῖτο σκωπτικῶς Mitternacht! τρόπον τινὰ ὁ μεσονύκτιος. Τὸ ὄργανόν του, τὸ μὲν ἔμψυχον ἦτο ὁ ἐκ Βρεσλαυίας διάσημος δημοσιογράφος Φριδερίκος φόν Γκέντς (Gentz), τὸ δὲ ἄψυχον ὄργανον δι' οὗ ἐχύνετο τὸ δηλητήριο ἦτο ἡ ἐφημερίς τῆς Βιέννης «ὁ Αὐστριακὸς παρατηρητῆς» (Oesterreichischer Beobachter). Ὁ Γκέντς ἐκάλει τοὺς «Ἕλληνας καταχθονίαν φυλὴν» (infernale Rasse). Ὁ δὲ ἐν Πετροπόλει τότε αὐστριακὸς πρεσβευτῆς Graf Ludwig Lebzeltern ἔγραφεν ὅτι «ἡ Εὐρώπη δὲν ὀφείλει οὐδὲ τὸ ἐν τέταρτον τοῦ ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ της καὶ τῶν εὐεργετημάτων της εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὐδὲ τὸ ἐν τέταρτον λοιπὸν ἐξ ὧσων ἀπέκτησεν ἀπὸ τοῦς ἀπογόνους τούτους τοῦ Μωάμεθ».

Τὰ ἀνωτέρω ἔλεγε παλινφθῶν ὁ «εἰλικρινῆς» Γκέντς, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε προηγουμένως εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του, ὅπως γνωρίζομεν σήμερον, μὲ τὸν Adam von Müller ἔγραφεν εἰς αὐτὸν ὅτι οἱ τότε κατακτιηταὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι κηλὶς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ὁποία πρέπει νὰ φύγη διὰ παντὸς ἐξ Εὐρώπης, ἀνέφερε δὲ μεταξὺ τῶν Κρατῶν τὰ ὁποῖα θὰ ἀπετέλουν τὴν καλυτέραν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἑλλάδα¹.

Τὰ εὐγενέστατα τῶν πνευμάτων ἐν Εὐρώπῃ ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῶν μαχομένων Ἑλλήνων, οἵτινες ἦντλον ἐκ τοῦ δοξασμένου παρελθόντος τῶν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν ἑνὸς ἔθνους ἀκαταλύτου, ὑπερασπίζοντος τὴν ζωὴν του καὶ τὴν θρησκείαν τοῦ Σταυροῦ. Ἦδη ἀπὸ τῆς κατοχῆς τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν (1688) ἐστρέφοντο πάλιν τὰ βλέμματα τῆς πολιτισμένης Εὐρώπης πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Ἐνετοὶ μηχανικοὶ Vernada καὶ Felice δημοσιεύουν ἀκριβὲς σχέδιον τῆς Ἀκροπόλεως², ὁ Du Cange ἔγραψε τῷ 1657 τὴν Ἱστορίαν τοῦ Κράτους τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοὺς Γάλλους Βασιλεῖς καὶ τὸ 1680 τὴν Βυζαντινὴν Ἱστορίαν του.

¹ Δὲν ὑπάρχει νομίζω ἀκόμη μελέτη περὶ τῶν εἰδήσεων τὰς ὁποίας θὰ εἶχομεν περὶ τοῦ 21 ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Fr. von Gentz. Ἐξεταστέα ἰδίᾳ: 1) Nachlass ἐκδ. Prokesch-Osten I - 2. 1897. 2) Ἐπιστολαὶ πολιτικοῦ περιεχομένου τοῦ G. ἢ πρὸς τὸν G. 1799 - 1897. ἐκδ. Klinkowström 1870. 3) Tagebücher aus dem Nachlass von Varnhagen von Ense διὰ 1800 - 1826 τόμ. 1-4. Λειψ. 1873. 4) Ἐγγραφα πρὸς τοὺς Ὀσποδάρους τῆς Βλαχίας 1813 - 1828, ἐκδ. ὑπὸ Pr. - Osten (υἱοῦ) τόμ. 1 - 3. 1876 (γαλλ.). Πρέπει νὰ μελετηθῶσι καὶ αἱ βιογραφίαι τοῦ G. (Hayn, Mendelssohn - Bartholdy, Schmidt - Weissenfels κλπ.) διὰ τὴν κριτικὴν ἐξέτασιν τῶν εἰδήσεων.

² Τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ὁ Francesco Fanelli εἰς τὸ βιβλίον του: *Atene Attica* (1707).

Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δουκὸς Γεωργίου τοῦ Buckingham (1592-1698) καὶ τοῦ Κόμητος Θωμᾶ τοῦ Arundel (1586-1646) ἀφυπνίζεται ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν συλλογῶν διὰ ἑλληνικὰ ἔργα τέχνης, πλούσιοι δὲ λόρδοι στέλλουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν πράκτοράς των ἢ ἔρχονται διὰ νὰ πλουτίσουν τὰς συλλογὰς των καὶ οἱ ἴδιοι, ὡς ὁ Λόρδος Claremont, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Richard Dalton τῷ 1749 παρεσκεύασεν ἰχνογραφήματα ἀθηναϊκῶν μνημείων καὶ ἔργων τέχνης. Περαιτέρω οἱ James Stuart καὶ Nicholas Revett ἐσχεδιογράφησαν τῷ 1751 τὰς «Ἀρχαιότητας τῶν Ἀθηνῶν» (ἐδημοσιεύθησαν 1762-1815).

Τῷ 1776 ἐξεδόθη τοῦ Rich. Chandler τὸ ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τῷ 1734 ἰδρύθη ἐν Λονδίῳ ἡ Ἑταιρεία τῶν Ἑρασιτεχνῶν (Society of dilettanti) μὲ καθαρῶς φιλελληνικὸν σκοπόν.

Τῷ 1764 ἐξεδόθη τοῦ Winckelmann ἡ Ἱστορία τῆς ἀρχαίας τέχνης, καὶ τῷ 1787 συνεπλήρωσεν ὁ Edw. Gibbon τὴν Ἱστορίαν τῆς παρακμῆς (decline) καὶ πτώσεως τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Ἀπὸ τοῦ 1812 τὸ Festspiel τοῦ Beethoven «Die Ruinen von Athen» ἐνεθουσίαζε καὶ συνήρπαζεν εἰς αἰσθήματα φόβου καὶ συμπαθείας πάντα δυνάμενον νὰ αἰσθανθῇ καὶ νὰ κατανοήσῃ αὐτό.

Εἷς ὁλόκληρος κόσμος ἐνθουσιαστικῶν ἀναμνήσεων ἐγέμισε τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς Εὐρώπης, ἥτις μόλις πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀποτινάξει τὸν ζυγὸν τοῦ Κορσικανοῦ δορικτήτορος. Πανταχοῦ ἰδρύονται ἀπὸ τοῦ 1821 Σύλλογοι καὶ σωματεῖα διὰ νὰ ὑποστηρίξουν μὲ ἐθελοντάς, μὲ χρήματα καὶ μὲ ὄπλα «τοὺς ἥρωας τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος», ὡς ἔλεγον. Ἐν Γενεύῃ ὁ Jean Gabr. Eynard, ὁ Γάλλος Κόμης Harcourt, ὁ Βυρτεμβέργιος στρατηγὸς Normann, ὁ K. W. Heidegger (ἀργότερον Frhr von Heydeck) καὶ ἄλλοι πολλοί. Οἱ θιασῶται τῆς ἐπαναστάσεως ἔβλεπον ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ ἠθικὴν ἔξαρσιν καὶ καθαγίας ἱερῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἀληθῶς εὐγενεῖς καὶ μεγαλόφρονες ἄνδρες τῆς συντηρητικῆς Εὐρώπης, ἄνδρες πολιτικοὶ οἱοὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Βονάλδος, ὁ Abbé de Genoude· ἐν Γερμανίᾳ ὁ Stein, ὁ Gagern, ὁ Niebuhr, ὁ Dahlmann, καὶ ἄλλοι συνηγνῶντο ἐν τῇ συνηγορίᾳ των ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος μετὰ κορυφαίων τῆς φιλελευθέρας καὶ ἐπαναστατικῆς Εὐρώπης ἀνδρῶν, Βενιαμὶν Κωνσταντῶν, Βερανζέρου, Σανταρόζα, Φοά, Βουρδὲτ κλπ.

Ἀλλὰ καὶ ἡγεμόνες ἀπὸ γεννήσεως καὶ κλήσεως οἰονεὶ τεταγμένοι νὰ πρεσβεύουν τὰ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ὅπως ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέρ-

γης Γουλιέλμος Α', ο επίδοξος διάδοχος του Βαυαρικού θρόνου και εἶτα βασιλεὺς Λουδοβίκος, ο διάδοχος του Πρωσσοῦ θρόνου Φριδερίκος Γουλιέλμος, ἦσαν ἐνθουσιώδεις συνήγοροι τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἦτο τότε τὸ ἔδαφος πρόσφορον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐξ ἱστορικῶν κυρίως λόγων σχετιζομένων μετὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπιστήμης περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· διότι ἡ κυριαρχία τῆς Ἀναγεννήσεως, βοηθουμένη ὑπὸ τῆς μεγαλοφυοῦς διοικήσεως τοῦ Μεγάλου Φριδερίκου, εἶχεν ἤδη κατισχύσει τῷ 1770, παρὰ τὰς δυσχερείας δὲ καὶ ἀντιθέσεις τὰς ὁποίας εἶχε καὶ διετήρει ἀκόμη τὸ παλαιὸν σύστημα, μετὰ τὰς παλαιὰς μεθόδους καὶ ἀντιλήψεις του καὶ τὴν ἀπαισιοδοξίαν, ἦτο καταφανὴς πῶς τις νὰ διαμορφωθῇ ὁ βίος ποιητικώτερον, ἀλλ' ἡ ποίησις αὐτὴ νὰ πληροῖ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Οὕτως ἐγεννήθη καὶ ἐγιγαντώθη ἡ πνευματικὴ ἐπαναστατικὴ ἐκείνη ἐν Γερμανίᾳ κίνησις, ἡ καλουμένη «Περίοδος τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν» (Geniezeit), ἡ ἐπὶ τὸ χαρίεστερον κληθεῖσα Sturm- und Drangperiode ἐκ τῆς ὁμωνύμου κωμωδίας Sturm und Drang τοῦ μεγάλου δραματικοῦ F. M. Klinger (1752-1831). Ἐκ τῆς κινήσεως ταύτης, ἣτις ἀγρίως κατέρριψεν ὄλους τοὺς ἕως τότε ἰσχύοντας φραγμοὺς ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ, παρήχθη ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ νέος ἀνώτερος βίος καὶ ὑψίστη ἀκμὴ ἐν τῇ ἐθνικῇ φιλολογίᾳ. Εἰς τὴν ζύμωσιν ταύτην ἐκυριάρχησαν διαφορώταται κατευθύνσεις, πολλάκις ἀντίθετοι πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ' ἐκ τοῦ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἐφέσεως πρὸς πρωτοτυπίαν ἐπῆλθεν ἐνότης καὶ ἦνθησαν τότε συγχρόνως ἡ λογικὴ κριτικὴ τοῦ Καντίου καὶ ἡ ἰσχυρὰ καὶ ζωτικὴ ποίησις τοῦ Γκαίτε, διὰ νὰ ἀναφέρω μόνον τὰ δύο ταῦτα μέγιστα ὀνόματα.

Τὰ τοῦ φιλελληνισμοῦ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 δὲν ἔχουν ἀκόμη προσηκόντως ἐξετασθῆ οὕτως, ὥστε νὰ δοθῇ ἐνιαία καὶ συστηματικὴ τις καὶ ἐκτενὴς μελέτη τῆς πρωτοφανοῦς αὐτῆς κινήσεως ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἱστορίᾳ. Ἦτο ἐξέγερσις ἀνδρῶν, οἵτινες παρενέβαινον ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ δικαίου τοῦ Ἕθνους ἡμῶν, οὐχὶ δὲ ἐν φιλελευθέρᾳ ἀτμοσφαιρᾷ ἀλλ' ἐν μέσῳ «ἱερῶν συμμαχιῶν» καὶ διώξεων ἀπηνῶν τῶν ἐνοχλοῦντων τοὺς κυρίους τῶν δούλων. Ἡ μελέτη αὕτη πρέπει νὰ βασιζέται ἐπὶ τῶν πηγῶν καὶ ἐπὶ μαρτυριῶν ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν διαφόρων χωρῶν, αἱ ὁποῖαι μετέσχον τῆς κινήσεως ταύτης.

Οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ τόπος τῆς σημερινῆς ἑορτῆς ἐπιτρέπει ἐκτενεστέραν ἔκθεσιν περὶ τοῦ φιλελληνισμοῦ. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ δὲν

θέλω λείψει κατά την επίσημον ταύτην στιγμήν νὰ προσθέσω καὶ νὰ καθιερώσω μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ ἐν νέον ὄνομα ἀκόμη, ἐνός φιλέλληνος, ἀγνώστου τέως, οὐδαμοῦ καθ' ὅσον γνωρίζω μνημονευόμενον, καὶ κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν ἀνακαλυφθέν.

Εἶναι τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ θεολόγος Φριδερίκος G. Nagel. Ἐξέδωκεν οὗτος τῷ 1821, δηλαδή ἀμέσως τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐν φυλλάδιον ὑπὸ τὸν τίτλον ἢ μᾶλλον τοὺς τίτλους :

Τὰ τουρκικὰ σφαγεῖα θὰ ἀναθυμιάζουν ἀκόμη ἐπὶ πολλὴ ἀπὸ ἐλληνικὸν αἷμα ;

ἢ

Θὰ ἐπιτρέπῃται εἰς τὸν κληρονομικὸν ἐχθρὸν τοῦ σταυροῦ νὰ χλευάζῃ ἐπὶ πολλὴ ἀκόμη τὴν Χριστιανωσύνην ;

Μία λέξις (εἷς λόγος) εἰς ἐπίκαιρον ὄρον

ὑπὸ

D. Fr. G. Nagel

Braunschweig 1821*

Θεωρῶ καλὸν νὰ ἀναγνώσω ἐν μεταφράσει ὀλίγας περικοπὰς ἐκ τοῦ φιλελληνικωτάτου τούτου φυλλαδίου διὰ νὰ διαπιστωθῇ μέ πόσον ἐνθουσιασμόν ἐχαιρετίσθη τότε ἡ ἔκρηξις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Οὐδὲ Ἑλλην ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ γράψῃ καλύτερον καὶ θερμότερον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος. Σημειωτέον ὅτι δὲν ἠδυνήθην ἐδῶ εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ μάθω λεπτομερείας τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις καὶ ἂν δὲν ἦτο ἐπιφανής, δὲν ἔχει αὐτὸ δι' ἡμᾶς καὶ μεγάλην ἐν προκειμένῳ σημασίαν, διότι ἀκριβῶς βλέπομεν ὅτι ὁ ἐνθουσιασμός ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ κινήματος εἶχε καταλάβει καὶ τὰς μεσσίας τάξεις. Ἴσως ὅμως καὶ ἀπέθανε νέος καὶ δὲν ἐπρόφθασεν εὐρύτερον νὰ διακριθῇ. Μήπως καὶ ὁ ποιητῆς Γουλιέλμος Μύλλερ, τὸν ὁποῖον οἱ Γερμανοὶ καλοῦν ὁ Μύλλερ τῶν Ἑλλήνων (Griechen - Müller) δὲν ἀπέθανε τριακονταετῆς μόνον ;

Εἶναι πολὺ στενόχωρον ὅτι ὁ ἀναλαμβάνων σήμερον νὰ ὀμιλήσῃ περὶ τῆς 25^{ης} Μαρτίου ὡς ἡμέρας ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, περιέρχεται εἰς πολὺ δύσκολον καὶ λεπτήν ὄλως θέσιν.

Οἱ δύο ἀντίθετοι λαοὶ συνεφιλιώθησαν, ὡς φαίνεται, πλέον ἐξ ἱστορικῶν λόγων, ἀναγκασθέντες πρὸς τοῦτο ὑπὸ ρηξικελεύθων κυβερνητῶν

* «Werden die türkischen Schlachtbänke noch länger von griechischen Blute rauchen? oder Soll der Erbfeind des Kreuzes die Christenheit noch länger höhnen? Ein Wort zu seiner Zeit von D. Fr. G. Nagel. Braunschweig 1821. Druck und Papier aus dem Fürstl. Waisenhaus. (In Commission bei H. Vogler in Halberstadt).

των εἶναι σύμμαχοι (πόσον παράδοξον καὶ ἀπίθανον θὰ ἐφαίνετο τοιοῦτόν τι εἰς τοὺς ἄνδρας τοῦ Ἄγωνος τοῦ 21!) καὶ ἐπιδιώκουν οἱ δύο αὐτοὶ λαοὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἀσφάλειαν καὶ εἰρήνην.

Ἄλλὰ ἡ παρῳχημένη ἱστορία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαλειφθῆ, οἱ δὲ ρήτορες τῆς σημερινῆς ἡμέρας, οἰοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι, πρέπει νὰ ἀνασκοπῶσι τὰ πράγματα, μεταθέτοντες ἑαυτοὺς, ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατὸν, εἰς τοὺς τότε χρόνους καὶ τὰς τότε ἀντιλήψεις, καὶ παρακάμπτοντες ἢ ἀποσιωπῶντες ὅσα δὲν εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ λέγωνται.

Ἀφορμὴν λαμβάνων ὁ Nagel ἐκ τῶν τότε ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ ἐπαναστάσεων παρατηρεῖ (σελ. 6): «Ἄλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξανιστάμεθα, ἂν ἡ Ἑλληνικὴ ὑπόθεσις εἶναι συμπαθὴς εἰς ἡμᾶς; Θὰ εἶναι ἐντελῶς παρακεκινδυνευμένον συμπέρασμα, ἂν ἡ Εὐρώπη καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα ἐπροχώρει μὲ τὴν ἀρχὴν νὰ μὴ ἀνεχθῆ τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς ἐξεγέρσεως καὶ νὰ θεωρήσῃ τοὺς δυστυχεῖς κατοίκους τῆς ἄλλοτὲ ποτε Ἑλλάδος ὡς δυναμένους νὰ κριθοῦν μὲ τὸ μέτρον τῶν ἐπαναστατῶν, νὰ παραδώσῃ δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν θλιβεράν τύχην ἢ καὶ νὰ χαρῆ διὰ τὴν δυστυχίαν των . . . Ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν εἶναι προῖόν τῶν τελευταίων χρόνων (ἐννοεῖ: ὡς ἡ ἐξεγερσις Ἰταλῶν καὶ Ἰσπανῶν), δὲν εἶναι ἐπακολούθημα τῶν νεωτάτων μεγάλων (ἐν Εὐρώπῃ) μεταβολῶν εἰς τὰς μορφὰς τῶν πολιτευμάτων τῶν Κρατῶν. Δὲν εἶναι ἀδιάφορον διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν τὸ ποῖος εἶναι ὁ Ὑψηλάντης ἢ ὑπὸ ποίου πνεύματος διαπνέεται ὁ Καντακουζηνός. Ἡμεῖς φροντίζομεν περισσότερο διὰ τὴν τύχην τοῦ ὅλου λαοῦ παρὰ διὰ τὴν τύχην τῶν καθ' ἕκαστα προσώπων. Ἡμεῖς οἱ ξένοι ἐπιθυμοῦμεν νὰ βλέπωμεν ὅτι οἱ Ἕλληνας ἢ αἰώπλισμένοι ὁμάδες των ὀδηγοῦνται ἀπὸ ἰσχυροὺς καὶ ἐπιφόβους ἀρχηγούς, τὸ ἐνδιαφέρον δὲ τὸ ὁποῖον ἐμβάλλει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν ἢ βοήθεια αὕτη εἰς τοὺς δεομένους βοηθείας θὰ ἐξύψωνε μέγιστον ὅσον τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν θὰ ὤφειλεν ἡ Εὐρώπη εἰς ἕνα τοιοῦτον σωτῆρα ἑνὸς δυστυχισμένου λαοῦ. Οἱ Ἕλληνας (ἐξακολουθεῖ ὁ Nagel) δὲν θέλουν καὶ δὲν ζητοῦν ἕνα πολίτευμα, τὸ ὁποῖον ἀντικαθιστᾷ ἐν καλῶς ὑφιστάμενον καὶ νομικῶς ἔγκυρον σύνταγμα, ὅπως συμβαίνει (σήμερον) μὲ τοὺς Ἰταλοὺς. Δὲν χρησιμοποιοῦν τὰ ὄπλα των ἐναντίον ἀλλήλων ὅπως ἐν Ἰσπανίᾳ. Ὁ σκοπὸς των, τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ψέξῃ κανεὶς, εἶναι νὰ σώσουν ἑαυτοὺς καὶ τὴν θρησκείαν των. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄγνός σκοπὸς τῶν ἐπιδιώξεων των . . . Ποῖος δύναται νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὴν νομιμότητα (τῆς ἐξεγέρσεως); Στίφη ἀσιατικῶν ὀρδῶν,

συνηθισμένων από αίωνων εις άγρίας έπιδρομάς και λεηλασίας όπως μäs γνωρίζει ή ιστορία ανατολικών έπιδρομέων, ένός Άττίλα και ένός Ταμερλάνου, στίφη λοιπόν έξηγριωμένα από την παραφροσύνην φανατικών φαντασιοπληξιδών έναντίον τής Χριστιανωσύνης, και δελεασμένα από τās σταυροφορίας εις ληστρικές έπιχειρήσεις έναντίον τών προσκυνητών του σταυρου καταφθάνουν από του 1338 εις την Εύρώπην. Ό θρόνος τής Άνατολικής Αυτόκρατορίας σαλεύει και ή Έλλάς έξηντλημένη από του χωρισμοϋ της από τó δυτικόν ρωμαϊκόν κράτος με τās καταπιέσεις τών Ούνων, Μογγόλων και Τατάρων τρέμει εις την άδυναμίαν της. Μερικάς δεκαετηρίδας άκόμη άνθίστανται τά έλληνικά στρατεύματα μετ' έπιτυχίας εις τόν έφορμώντα έχθρόν. Είκοσι δύο έτη βραδύτερον τά (. . .) εκείνα στρατεύματα στρατοπεδεύουσι πρό τής Άδριανουπόλεως (σελ. 9).

«Τῷ 1453 πίπτει ό θρόνος τής Έλληνικής Αυτόκρατορίας και ή Κωνσταντινούπολις περιέρχεται εις τās χείρας τών Όθωμανών εκείνων οί οί όποιοι κτλ. Οί νόμιμοι ιδιοκτήται και κάτοικοι τής χώρας λαμβάνουν ώς άντιστάθμισμα (Ersatz) ένα σιδηροϋν ζυγόν, όστις προξενεί (entpresst) άναστεναγμόν εις την καρδίαν, δάκρυα εις τούς όφθαλμούς και αίμα εις τόν τράχηλον (τά έπόμενα δέν είναι δυνατόν νά λεχθοϋν έδῶ) (σελ. 12). Και οϋτω άναστενάζει και άγωνίζεται άκόμη σήμερον με τόν θάνατον ό λαός αυτός και έπικαλεΐται βοήθειαν, και ήμεις έρωτῶμεν: εάν ό άγών του είναι νόμιμος; έρωτῶμεν, εάν ήμεις θά έπράττομεν δίκαια, φροντίζοντες δι' αυτόν (. . .).

«Πάν ό,τι δύναται νά λεχθῆ τώρα δια την άγάπην πρός την ώραίαν χώραν τών Έλλήνων, την κοιτίδα σύμπαντος του εύρωπαϊκού πολιτισμοϋ, πᾶσα έπιφύλαξις την όποίαν θά ήδύνατό τις νά έχη δια την ύπόθεσιν τών Έλλήνων και τής αντιπροσωπεύσεώς των, όλα αυτά φαίνεται νά κατευθύνωνται και νά αποβλέπουν εις την νομιμότητα και την αίτίαν του έπιχειρηματός των, εις την συμμετοχήν τών άλλων εύρωπαϊκῶν λαῶν και εις τó κέρδος των από μίαν έπιτυχή έκβασιν του τολμήματος τών Έλλήνων.

«Μέγα μέρος του άσιατικού έμπορίου παρατηρεΐ ό Nagel (σελ 14) περιήλθεν εις τās χείρας τών Τούρκων. Άλλ' αυτοί δέν έκαταλάβαιναν και πολλά πράγματα από έμπόριον' ώς επί τó πλείστον τó άφήκαν εις τούς Άρμενίους, τούς Έλληνας και τούς Έβραίους, έξασφαλίζοντες εις έαυτούς τó δια τής άρπαγής άσφαλέστερον κέρδος παρά τó δια συνδυασμῶν και ύπολογισμῶν.

«Άλλά (θα άναφωνήση κανείς, παρατηρεΐ ό Nagel, σελ. 15) αΐ συνηθικαι άλλων Κρατῶν με την Ύψηλήν Πύλην είναι άπαραβίαστοι! "Ω,

υπάρχουν πολλὰ συνθήκαι, εἰς τὴν συνομολόγησιν τῶν ὁποίων ἡ γραφὴ τοῦ κατακτητοῦ ἢ τοῦ τυράννου ὁ ὁποῖος τὰς ὑπηγόρευεν, ἔχει βουτηχθῆ μέσα εἰς τὰ δάκρυα τοῦ νικηθέντος, συνθήκαι κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῶν ὁποίων εἶχεν αἱματώσει ἢ καρδίᾳ τοῦ δυστυχοῦς ἡγεμόνος ὁ ὁποῖος τὰς ὑπέγραφε καὶ ὁ ὁποῖος ἀπεχωρίζετο πλέον ἀπὸ τοὺς λαοὺς του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πιστοὶ εἰς αὐτόν.

Καὶ προχωρῶν παρατηρεῖ :

«Ἡ ἡμποροῦν νὰ μεταβληθοῦν τὰ πράγματα μὲ τὸ ὅτι ἡ κυριαρχία των ἐν Εὐρώπῃ ὑφίσταται ἀπὸ αἰώνων καὶ ὁ σιδηροῦς ζυγὸς ὁ ἐπικαθημένος ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τραχήλου ἐσκούριασε :

«Ὅπως οἱ κατακτηταὶ εἶναι... (παραλείπω τὰς φράσεις αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦν) οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνες πενθοῦν μέχρι σήμερον διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας των. Οὕτως ὀλοφύρονται ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ γέροντες εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου των ὅτι δὲν ἠξιώθησαν νὰ ἴδουν τὸν ἀστέρα τῆς ἀπολυτρώσεως, αἱ μητέρες θρηνοῦν ἀκόμη καὶ σήμερον κατὰ τὴν γέννησιν τῶν παιδιῶν των καὶ διερωτῶσιν ἑαυτάς, ἐὰν ἀξιωθοῦν νὰ ἔχουν τὴν τύχην νὰ τῶν φέρῃ μία εὐνοϊκὴ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων τὴν περιπόθητον ἐλευθερίαν καὶ τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰς πιέσεις τοῦ ὀσμаниκοῦ ζυγοῦ. «Οἱ νέοι στέκουν ἀκόμη μὲ ὑγρὰ μάτια καὶ ματωμένες καρδιὰς πλησίον τῶν τάφων τῶν μεγάλων προγόνων των καὶ ἐνώπιον τῶν ἐρειπίων τῶν δοξασμένων χρόνων των εἰς τὸν Μαραθῶνα, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Σαλαμί-νος καὶ Μυκάλῃς καὶ εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν.

«Οἱ σημερινοὶ αὐτοὶ ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων ἔμειναν εὐρωπαῖοι μέχρι τῆς σήμερον, συγγενεῖς μεταξὺ των εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ εἰς τὴν θρησκείαν. Ἄλλὰ καὶ κάτι ἀκόμη περισσότερον : οἱ Ἕλληνες προσεταιρίσθησαν περισσότερον τοὺς Εὐρωπαίους των γείτονας ἀφ' ἧς ἐποχῆς στενάζουν ὑπὸ τὸν ξένον ζυγόν. Αἱ καταπιέσεις τῶν χρόνων ἐνέτειναν ἀκριβῶς τὴν ἀνάγκην ριζικωτέρας ἀνυψώσεως τῆς ἠθικῆς τοῦ λαοῦ δυνάμεως. Ἡ φιλοτιμία νὰ ὁμοιάσουν περισσότερον τοὺς προγόνους των ἀνεγεννήθη ἐκ νέου. Εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν γενικῶς καὶ δὴ καὶ εἰς γερμανικὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα ἀνεζήτησαν καὶ εὗρηκαν ὅ,τι ἔχασαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐπαφὴν καὶ γνωριμίαν μὲ τὰς ἐπιστήμας. Ἐκαμαν προόδους εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ ἐκπαιδευσίν των σύμφωνα μὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους» (σελ. 20).

«Ἐπάρχουν ἀκόμη ἐστίαὶ ἀντιστάσεων τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθησαν ἀκόμη νὰ καταβάλωσιν οἱ δυνάσται των, ὅπως π. χ. οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν Μανιάται, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἐλεύθεροι εἰς τὰ ὑψικόρυφα

βουνά των. Τοῦτο δὲν παρέμεινε ἀνευ ἐπιδράσεως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συμπατριώτας των, ἀνέπτυξε τὸν πόθον καὶ τὴν ἐλπίδα των νὰ ἀποκτήσουν καὶ αὐτοὶ τὸ μέγα στολίδι (Kleinode) τῆς ἐλευθερίας. Τὰ ὄπλα των οἱ Ἕλληνες ἀνύψωσαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν των ἀπὸ τὸν δουλικὸν ζυγὸν αὐθαιρέτου βίας, διὰ τὴν ὑπαρξίν των, διὰ τὰς ἐστίαις των, διὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ των, διὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν προγόνων των, διὰ τὴν ἰδίαν ἀνύψωσιν εἰς τὴν ἀνωτέραν στάθμην τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τὸν βόρβορον τῆς ξένης βαρβαρότητος».

Ὁ Nagel προχωρῶν ἀναφέρει πλὴν ἄλλων τὰ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου καὶ τὰ ἄλλα μαρτύρια τῶν θυσιασθέντων τότε Ἑλλήνων, ἀπευθύνει δὲ ἐν τέλει παράκλησιν καὶ ἔκκλησιν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας διὰ βοήθειαν καὶ συνδρομὴν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους.

Τοιοῦτος ἀκραιφνῆς φιλέλληνας ἤξιζε, νομίζω, νὰ παρουσιασθῆ σήμερον πρὸ τῆς σεμνῆς αὐτῆς ὁμηγύρευος, διότι τὸ ὄνομά του θὰ ἀναγραφῆ πάντως εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ἑλληνικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος.

Καταλήγων ἐπιθυμῶ νὰ ἐξάρω ὅτι: Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι ἡ Τουρκία μετὰ τὸν μακρὸν τοῦτον ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, τὸν ὁποῖον ἀγῶνα ἔβλεπεν ὑποστηριζόμενον θερμῶς ὑπὸ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἀντὶ νὰ ἐξαγριωθῆ περισσότερο κατέστη ἡμερωτέρα καὶ φιλανθρωποτέρα, συναισθανομένη ἴσως τὸ δίκαιον ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν ἀγῶνος ὑπὲρ τοιαύτης ιδέας ὑφ' ἧς ἐνεπνέοντο τότε οἱ Ἕλληνες. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐνεκαίνισαν οἱ τέως κατακτηταὶ μας, νέον τρόπον τινὰ πολιτικὸν βίον πλησιάζοντα αὐτοὺς εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν βίον.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλην γενικωτέραν ὠφέλειαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν παρέσχε ὁ Ἑλληνικὸς ἀγῶν. Ξένος ἱστορικὸς (Bulle) ὁμολογεῖ ὅτι ἡ σειρὰ τῶν γεγονότων τοῦ 1820-1830 ἐν Ἑλλάδι ἐκράτυνε ἐν Γερμανίᾳ τὸ φρόνημα τῶν θιασωτῶν τῆς Γερμανικῆς ἐνότητος καὶ ἐξεδίωξε τὴν ἀπογοήτευσιν ἐκείνην ἢ ὁποῖα πολλακίς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν παντὸς ἰδεώδους ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ· συνετέλεσε περαιτέρω εἰς τὸ νὰ διατηρηθῆ ἐν Εὐρώπῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀγνή καὶ λαμπρὰ ἢ φλόξ τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ νὰ κραταιωθῆ ἡ ἐλπίς καὶ ἡ πίστις διὰ τὸ ἀναφαίρετον τῶν ἐθνικῶν δικαίων καὶ τὸ πεπερασμένον πάσης δουλείας καὶ τυραννίας. Ἡ πίστις αὕτη καὶ ἡ ἐλπίς πρέπει νὰ ἐμψυχώνη καὶ ἡμᾶς κατὰ τὰς κρίσιμους περιστάσεις τῶν ἡμερῶν μας διὰ τὰ ἐθνικὰ ἐκεῖνα ζητήματα ἡμῶν, τὰ ὁποῖα καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς συγκλονοῦν τὰς ψυχὰς μας καὶ ἀναμένουν ἀκόμη τὴν λύσιν των, τὴν ὁποῖαν πάντες προσδοκῶμεν ταχεῖαν καὶ εὐτυχῆ.

Σελίδες ἐκ τοῦ φυλλαδίου τοῦ *Nagel* (17 × 11).

— 17, —

genagt auf Freiheit und Untergang, ohne gegründeten Einwurf fest.

Über-ändert das etwas in der Sache, daß die Despotie der Türken in Europa Sahrhunderte alt ist, und das eiserne Sklavenjoch auf griechischem Nacken eingeroftet? — So wie die Türken noch dieselben röhren, asiatischen Barbaren sind, die vor fünf-hundert Jahren zuerst die europäischen Küsten betrat, und europäische Sitte und Bildung mitbrachten: so betrauern die Griechen noch heute den Verlust ihrer Freiheit; so jammern die Greise noch heute am Nande des Grabes, daß ihnen der Stern der Erlösung nicht aufgegangen ist; so wehklagen die Mütter noch heute bei der Geburt ihrer Kinder, ob ihnen einst wohl ein günstiger Wechsel der Seiten die heißersehnte Freiheit von dem osmanischen Drucke wiederbringen werde? so sehen die Singsinger mit nassem Auge und blutendem Herzen noch heute an den Gräbern ihrer großen Voretern, an den Trümmern ihrer herrlichen Zeiten, auf den Felsern von Marathon, an den Säulen von Salamis und Mykale, an den Mästen von Thermopylä; so sind die Nachkömmlinge der Hellenen Europäer geblieben bis auf den heutigen

W e r d e n

die türkischen Schlachtbänke noch länger von griechischem Blute rauchen?

oder

soll der Erbfeind des Kreuzes die Christenheit noch länger höhnen?

Ein Wort zu seiner Zeit

von

D. Fr. G. Nagel.

Braunschweig, 1821.

Druck und Papier aus dem k. k. Hof- und Landes-Druck- und Papierausg. Hof- und Landes-Druck- und Papierausg. Hof- und Landes-Druck- und Papierausg.

(In Commission bei F. Vogel in Halberstadt.)

selbst haben sich nach und nach von jenem Schaulage des Entsetzens zurück gezogen. Das ist unsater den Türken geschehen, welche nur die Milde und der friedliche Sinn der Kaiser und Könige so lange in Europa geduldet und -allzu human in die Reihe rechtmäßiger europäischer Mächte aufgenommen hat. Ist hier nicht der Frieden durch straflichen Uebermuth gebrochen? Sind hier nicht die Verträge und bestehenden Verhältnisse als leeres Spielwerk europäischer Verfassungen gebört?

Noch ärger sieht es um die Würde der Christenheit; der Patriarch von Konstantinopel, der Nepräsident der griechisch-christlichen Kirche, ist verdrosselt und sein Leichnam schauderhaft zerstückelt nach Odessa gekommen, um dort im Tode den letzten Ehrendienst zu empfangen, welchen die Entweihung seines grauen Haares zu Konstantinopel in namenlosen Schimpf verkehrt hatte. Sein Nachfolger ist von türkischen Säufen, mit seinem Greisenhaar unwickelt, durch die Gassen geschleift; zahlstrecke ehrentwürdige Häupter sind durch das Henkerschwert gefallen; und die christlichen Kirchen von den Türken zerstört und geschändet. Diese Schmach geht zunächst die griechische Kirche an.

demächst die christliche überhaupt. Oder können wir, die wir in christlicher Duldsamkeit und Liebe auch die Griechen als Brüder betrachten, und der griechischen Kirche die Bierden des Vaterlandes, unsere Fürstenkinder, anvertrauen, und Fürstinnen christlich-griechischer Religion mit Wohlgefallen auf deutschen Thronen sehen, — können wir kalt und gefühllos auf solche Schmach des Kreuzes hinblicken?

Dieses Kreuz des Christenthums heiligen die Griechen, wie wir. Von den Barbaren ist es gekürzt über dem heiligen Grabe, von türkischen Händen ist es jetzt in Griechenland zertrümmert und entweiht. Türken würden es, wenn sie Macht dazu hätten, von der Erde vertilgen, wie im Lande ihrer Herrschaft. Kann diese Schmach einem christlich-fühlenden Herzen gleichgültig seyn?

Man wende mir nicht ein: es sey hier nur von Gewaltthätigkeiten der zügellosen Menge die Rede. Ist sie zügellos, diese Botte, so muß ihr ja der Zügel angelegt werden, und vermag das der Sultan nicht, so ergeht ja schon damit ein Aufruf an die Mächte des heiligen Bundes, hier